

ВИД ГЛАГОЛА

правила и употребление

С.Х. ЗАХРАИ
М.Ю. СИДОРОВА

Тегеран
2009/1387

Организация изучения и создания
учебных книг по гуманитарным наукам (САМТ)
Центр исследования и развития гуманитарных наук

زبانهای خارجی ۱۵۷

سرشناسه: زهرایی، سید حسین ۱۳۴۱ -

Вид глагола: правила и употребление

عنوان و نام پدیدآورندگان:

Сейед Хасан Захраи, Марина Юрьевна Сидорова

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)،

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۲۰۰۹ م: ۱۳۸۷

مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.

فروست: («سمت»: ۱۲۷۵. زبانهای خارجی؛ ۱۵۷)

شابک: ۷-۳۵۴-۵۳۰-۹۶۴-۹۷۸ ۳۴۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: روسی

یادداشت: عنوان به فارسی: نمود فعل: قواعد و کاربرد.

آوانویسی عنوان: (ویدگلاگولا: پراویلا...)

موضوع: زبان روسی - فعل

موضوع: زبان روسی -- دستور

شناسه افزوده: سیدوروا، م. یو

Марина Юрьевна Сидорова

شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز

تحقیق و توسعه علوم انسانی

Организация изучения и создания учебных книг по гуманитарным наукам (SAMT)

شناسه افزوده:

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۷ ۸ ن ۹ ز / PG ۲۲۷۱

رده‌بندی دیویی: ۴۹۱/۷۵

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۵۰۴۹۶

Организация изучения и создания учебных книг по гуманитарным наукам (SAMT)

Центр исследования и развития гуманитарных наук

Вид глагола: правила и употребление

Авторы: Сейед Хасан Захраи (Доцент Тегеранского университета), Марина Юрьевна Сидорова (Профессор МГУ)

Первое издание: Зима 2009/1387 года

Тираж: 1000 экз.

Цена: 34000 риалов

Литография: SAMT

Печать: Мехр (Кум)

نشانی ساختمان مرکزی: بزرگراه جلال آل‌احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه‌روی پمپ گاز، کدپستی: ۱۴۶۳۴

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

تلفن: ۴۴۲۴۶۲۵۰-۲

قیمت: ۳۴۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشنندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

کلیه حقوق اعم از چاپ و تکثیر، نسخه‌برداری، ترجمه و جز اینها برای «سمت» محفوظ است (نقل مطالب با ذکر ملاحظه بلامانع است). همچنین انتشار تمرینهای کتاب به هر شیوه‌ای ممنوع است.

Все права этой книги принадлежат издательству SAMT.

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهایی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته های زبان و ادبیات روسی و مترجمی زبان روسی در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس کاربرد نمود فعل در زبان روسی به ارزش ۴ واحد تدوین شده است. امید می رود که علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

СОДЕРЖАНИЕ

پیشگفتار	1
Предисловие	7
Раздел I. Общие правила образования и употребления видовых форм	11
§1. Общее понятие о виде глагола	12
§2. Перфективация и имперфективация	15
§3. Особенности образования видовых форм	20
§4. Приставки глаголов СВ	31
§5. Двувидовые глаголы	41
§6. Одновидовые глаголы	44
§7. Основные случаи употребления НСВ в изъявительном наклонении	49
§8. НСВ в описательно-изобразительных и описательно-характеризующих текстах	51
§9. Общефактическое употребление НСВ	58
§10. НСВ с НЕ в прошедшем времени: отрицание факта и особое отношение говорящего к действию	62
§11. Основные случаи употребления СВ в изъявительном наклонении. СВ в повествовательных текстах	66
§12. Сочетаемость глаголов НСВ и СВ с наречиями и другими показателями времени	73
§13. Некоторые типичные случаи комбинации форм НСВ и СВ в тексте	82
§14. Некоторые типичные случаи конкуренции форм НСВ и СВ в тексте	104
§15. Модальные оттенки НСВ и СВ изъявительного наклонения	112
§16. Закономерности употребления видов в императиве	115
§17. Императив с НЕ	118
§18. Дополнительные упражнения. Развитие лексического запаса и коммуникативных навыков	122

Раздел II. Глагольный вид в инфинитиве	131
§1. Общее правило употребления видов глагола в инфинитиве	132
§2. Выбор видовой формы в инфинитиве в зависимости от семантики главного слова	133
§3. Инфинитив в отрицательных конструкциях	145
§4. Конструкции « <i>чтобы + инфинитив</i> »	151
§5. Разграничение инфинитивных конструкций на монопредикативные и полипредикативные. Синонимические возможности	155
§6. Предложения с инфинитивом и категорией состояния	159
§7. Инфинитив в побудительных конструкциях	166
§8. Вид инфинитива в конструкциях, выражающих долженствование	173
§9. Вид инфинитива в конструкциях, выражающих возможность	178
§10. Инфинитивные предложения	193
§11. Вид инфинитива в фразеологизованных синтаксических конструкциях с модальным значением необходимости, целесообразности, ненужности, невозможности, побуждения	196
§12. Дополнительные упражнения. Расширение лексического запаса и развитие коммуникативных навыков	204
Раздел III. Вид в глаголах движения	215
§1. Бесприставочные глаголы движения	217
§2. Контексты глаголов однонаправленного движения	218
§3. Контексты глаголов неоднаправленного движения	219
§4. Приставочные глаголы движения	235
§5. Глаголы движения с приставками пространственного значения	235
§6. Глаголы движения с приставками непространственного значения <i>по-, про-, за-, с-, из/ис-, об-, до-...(-ся), раз-...(-ся), на-(-ся)</i>	259
§7. Глаголы движения СВ с приставкой <i>по-</i>	263
§8. Употребление глаголов движения на <i>-ся</i> с приставками	273
§9. Глаголы движения в переносном значении	274
§10. Дополнительные упражнения. Расширение лексического запаса и развитие коммуникативных навыков	280

Ключи к заданиям	299
Библиография	339
Список электронных источников	343

پیشگفتار

گسترش اهمیت زبان روسی به عنوان زبان خارجی موجب شده است تا تحقیقات و مطالعات مختلف در خصوص این زبان بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد. در همین راستا، علاوه بر توجه ویژه به سیاست گسترش کمی و کیفی رشته‌های زبان روسی در قالب تأسیس دوره‌های آموزشی مختلف، علاقه‌مندان به یادگیری عملی زبان روسی و همچنین محققان در زمینه موضوعات زبانی، زبان روسی را موضوع آموزش و مطالعه خود قرار داده و به تبع آن، دست اندرکاران نشر و تهیه کتب آموزشی اقدام به تهیه و انتشار کتب مربوط به آموزش زبان روسی نموده‌اند. بی شک، تحقیق، تتبع و فعالیت‌های آموزشی در زمینه زبان روسی، همانند هر زبان دیگر، شناخت عمیق، تحلیل و بررسی علمی این زبان را می‌طلبند. ارائه تصویری جامع و قانونمند از ساختار و جنبه‌های مختلف زبان روسی با تکیه بر نظریه‌ها، دیدگاه‌ها و مباحث مختلف زبان‌شناسی روسی می‌تواند زمینه‌ساز تحول در فعالیت‌های مرتبط با زبان به طور اعم و زبان روسی به طور اخص، از جمله تحقیقات زبان‌شناختی مقابله‌ای، آشنایی با نظریات زبان‌شناسان قدیم و معاصر روس و همچنین آموزش علمی و آکادمیک این زبان گردد.

علی‌رغم این که توسعه آموزش زبان روسی هم اکنون از سرعت نسبتاً زیادی برخوردار است، متأسفانه روند تهیه کتب آموزشی متناسب با اهداف کاربردی آموزش این زبان به هیچ وجه متناسب با شرایط توسعه‌ای این رشته نیست. اکثر کتب آموزشی زبان روسی متخصصان در خارج از کشور با هدف آموزش در محیط زبانی و در قالبی یکسان برای زبان‌آموزان گویشور به زبان‌های مختلف تهیه می‌شوند. بنابراین، این نوع کتب، علاوه بر فقدان جنبه‌های مقابله‌ای و تطبیقی در خصوص ساختار و گرامر دو زبان روسی و زبان مادری زبان‌آموز، کم و کاست‌های فراوانی در ارتباط با موضوعات فرهنگ‌شناختی دارند، که این امر در بسیاری از موارد موجب عدم امکان استفاده از آنها در کلاسهای آموزشی می‌شوند.

زبان‌پدیده‌ای است چند بعدی که یکی از ابعاد آن را می‌توان قطعاً در تعامل با فرهنگ و جامعه ملاحظه نمود. تغییرات گسترده در سطح جامعه در زمینه‌های مختلف، از جمله فرهنگ، سیاست، اقتصاد، تجارت و ... موجب تغییرات در نظام زبانی جامعه از قبیل تغییرات در ساختار دستوری، ساختار واژگانی و سایر ویژگی‌های زبانی می‌گردد. با توجه به اینکه تغییرات زبانی در سطح جامعه از یک روند مستمر برخوردارند، لذا لازمه شکل‌گیری اطلاعات و دانش زبانی کافی برای تهیه و تولید کتب آموزشی زبان خارجی، به خصوص با اهداف کاربردی آن را باید داشتن ارتباط تنگاتنگ با محیط زبانی دانست. بنابراین، در تهیه کتب آموزشی زبان خارجی، از جمله زبان روسی،

استفاده از دانش متخصصان زبان که در محیط زبانی حضور داشته و از نزدیک در روند مطالعات آن زبان قرار دارند، می تواند تا حد زیادی کیفیت کار را ارتقا بخشیده، بسیاری از اهداف آموزشی زبان مورد مطالعه را برآورده سازد. با استناد به این دیدگاه و با هدف تأمین کتب آموزشی زبان روسی مناسب به منظور استفاده در دوره های آموزش زبان روسی برای زبان آموزان فارسی زبان در مقاطع کارشناسی رشته های زبان روسی، تألیف یک جلد کتاب در خصوص "نمود فعل" (вид глагола) که یکی از دشوار ترین مقوله های دستوری زبان روسی از نظر فراگیری کاربردی است، در دستور کار مؤلفان این کتاب قرار گرفت.

تهیه و تألیف این کتاب مبتنی بر ایجاد فضا و شرایط لازم برای زبان آموزان فارسی زبان داخل کشور به منظور فراگیری جنبه های کاربردی و عملی زبان روسی در سطح کلام و نوشتار در مقطع کارشناسی و سایر دوره های آموزشی-کاربردی این رشته است. ساختار کتاب به گونه ای است که به راحتی می تواند سایر گویشوران داخل و خارج از کشور را نیز مخاطب خود قرار دهد. مهم ترین هدف آموزشی در این کتاب ایجاد توانایی کنش و واکنش زبانی در زبان آموزان با توجه به شرایط معاصر محیط زبانی است. با این هدف، زبان مبنای نگارش کتاب، زبان روسی تعیین شده است. اگرچه موضوع اصلی کتاب حاضر یک موضوع دستوری زبان روسی است، نباید آن را نوعی کتاب دستوری محض دانست که به نحوه ساخت و تکرار بی محتوای فرمهای دستوری واژه می پردازد. در این کتاب از روش جدید و متداول امروزی در بحث آموزش مطالب دستوری استفاده شده است، که به موجب آن، در کنار ارائه مطالب ساختاری دستوری و تمرینات، مجموعه ای از ویژگیها و ظرایف معنایی مرتبط با کاربرد این مقوله های دستوری در سطح کلام نیز ارائه می گردد. برای مثال در ارتباط با کاربرد مقوله دستوری نمود فعل در سطح کلام، به فهرستی از عبارات ثابت اشاره شده است که در آنها فقط می توان از یک نوع نمود فعل استفاد کرد.

مهم ترین مختصات و ویژگیهای زبان شناختی-آموزشی که بر مبنای آنها، مطالب دستوری این کتاب پی ریزی شده اند، عبارت اند از:

(۱) پرداختن به جنبه های مختلف زبان شناختی در توصیف پدیده های دستوری؛ برای نمونه در مطالعه و بررسی نمود فعل، جنبه های معنایی، ساختوازی، صرفی، نحوی و سایر ویژگیها که می توانند در شناخت دقیق و کاربردی این پدیده دستوری مفید واقع شوند، مورد توجه قرار گرفته اند.

(۲) بررسی مقوله های دستوری با استناد به عملکرد آنها در نقشهای مختلف در ساختار کلام. بر این اساس، در ابتدای مبحث مربوط به نمود فعل، ابتدا به تفاوت های کلی میان نمود کامل (совершенный вид) و نمود غیر کامل (несовершенный вид) اشاره می شود و سپس ویژگیهای خاص مربوط به هر یک از این تفاوت های کلی با توجه به کاربرد آنها در کلام ارائه می گردد.

(۳) آموزش و توصیف هر یک از پدیده های دستوری، نه تنها درون جمله، بلکه درون متن. بر این اساس، حجم قابل توجه ای از تمرینات کتاب را متنهایی تشکیل می دهند که زبان آموز در ساختار آنها، از دانش دستوری خود به صورت عملی و آگاهانه استفاده می کند و بدین وسیله به تمرین کسب مهارت در به کارگیری مقوله های دستوری در سطح گفتار می پردازد.

(۴) آموزش و توصیف مقوله های دستوری به عنوان ابزارها و ترفندهایی که زبان آموز برای برآورده ساختن نیات و نیازهای گفتاری خود در ارتباطات کلامی متفاوت به لحاظ سبک و موقعیت استفاده می کند. مثلاً اشاره به امکان استفاده از نمود فعلی غیرکامل در جملاتی از قبیل Проходите в средину салона! "بروید جلوا" که از زبان یک راننده اتوبوس می تواند خطاب به مسافران داخل اتوبوس بیان شود.

در خصوص ساختار کلی کتاب، موارد ذیل قابل ذکرند:

(۱) نمود فعل، مقوله دستوری پیچیده و گسترده ای است که بسیاری از ویژگیهای آن وابسته به برخی مقوله های دستوری دیگر می باشد. لذا، مطالعه این مقوله دستوری به صورت مجزا و منفک از سایر مقوله های مرتبط و تنها در چهارچوب یک مطالعه صرفی محض، بی شک فاقد ارزش کاربردی، به ویژه با اهداف آموزشی آن خواهد بود. بر این اساس، در این کتاب، مقوله نمود در ارتباط با سایر موضوعات دستوری مرتبط، از قبیل ویژگی دستوری زمان، مقوله افعال حرکتی، برخی جملات مرکب وابسته و سایر موارد، مطالعه و بررسی می شود.

(۲) قواعد کلی و مبانی نظری مرتبط با هر یک از موضوعات دستوری در ابتدای هر بخش بر مبنای نظریات عمومی زبان شناختی-آموزشی ارائه شده اند و برخی توضیحات تکمیلی، یا به صورت نکته (комментарий) یا درون کادر آورده شده اند. ارائه مطالب دستوری به نحوی است که زبان آموز ضمن آشنایی علمی با دیدگاهها و نظریات زبان شناسی معاصر روسی، این توانایی را کسب خواهد نمود که از اطلاعات و مطالب مطرح شده به منزله دستورالعمل و توصیه ها در خصوص نحوه کاربرد مقوله های دستوری در گفتار و نوشتار استفاده نماید.

(۳) در این کتاب زبان آموز با زبان زنده و معاصر روسی و با واژگان و عباراتی که هنوز مجال ورود به منابع کلاسیک آموزش زبان یا فرهنگ لغت نیافته اند، آشنا می شود. سعی شده است تا مثالها و متنهای مورد استفاده در کتاب بیشتر از وسایل ارتباط جمعی (از قبیل روزنامه ها، صدا و سیما، اینترنت و ...) و زبان زنده و رایج انتخاب شوند. این امر موجب می شود تا زبان آموز ارتباط متناسب زبانی به صورت کتبی و شفاهی با متون مختلف روسی، اعم از اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و مطبوعاتی از روسی به فارسی و از فارسی به روسی برقرار نماید.

(۴) تعداد قابل توجهی از متنهای کتاب در ارتباط با جامعه و فرهنگ ایران است. در این متنها سعی شده است که نام های خاص ایرانی و غیر ایرانی به همان صورتی که یک روس زبان بیان

می کند، ارائه شوند تا از این طریق زبان آموز با برخی قواعد و ظرایف مربوط به کاربرد واژه های بیگانه بوسیله روس زبان با توجه به نظام آوایی و نوشتاری این زبان، آشنا شود.

۵) کتاب شامل تعداد زیادی تمرین کاربردی است. انجام دادن این حجم تمرین، زبان آموز را قادر خواهد ساخت تا دانش نظری خود را در خصوص جنبه های مختلف مقوله دستوری نمود در عمل بیازماید و به مرور توانایی استفاده از آنها را در گفتار و نوشتار کسب نماید. به منظور فراهم ساختن شرایط خودآموزی و کار در خارج از کلاس و بدون حضور مدرّس، کلیدهای مربوط به اکثر تمرینها در بخش پایانی کتاب ارائه شده اند. برخی از تمرینها که جنبه مرور دارند و بیشتر برای استفاده در کلاس با هدف تقویت گفتار ارائه شده اند، فاقد کلیدند.

۶) بسامد کاربرد و به روز بودن واژگان از فاکتورهای اصلی در انتخاب و تهیه فهرست واژگان مورد استفاده در متون و تمرینهای کتاب اند.

۷) با توجه به اینکه کتاب جنبه آموزشی دارد و طیف وسیعی از گروههای زبان آموزان با دانش زبانی متفاوت را مخاطب قرار می دهد، سعی شده است که مطالب با زبانی ساده نگاشته شوند. اما، پیچیدگیهای محتوایی برخی از مطالب دستوری و توجه به جنبه های علمی این موضوعات می توانند گاه موجب بروز برخی دشواریها در درک مطلب برای افراد با دانش زبانی کم شوند. البته لازم است ذکر شود که ارائه حجم گسترده ای از مثالها، نمونه های کاربردی موضوعات دستوری و کلید تمرینها در انتهای کتاب، بخش اعظم این دشواریها را مرتفع خواهند نمود.

۸) به منظور کمک به درک بهتر مقوله های دستوری و همچنین ایجاد مهارت در استفاده از آنها در سطح کلام، بخشی از تمرینها به صورت ترجمه از فارسی به روسی و بلافاصله پس از ارائه توضیحات لازم در خصوص مقوله دستوری مورد نظر، ارائه شده اند. طبیعی است که با توجه به دشواریهای مرتبط با مهارت ترجمه، به خصوص به هنگام انتخاب واژگان و ساختار نحوی معادل، ممکن است جملات به دست آمده در ترجمه زبان آموز با آنچه در کلیدهای مربوط ارائه شده است، متفاوت باشد. اما آنچه در این نوع تمرینها بیش از همه حائز اهمیت است، درک صحیح از کاربرد مقوله دستوری مورد نظر در کلام است، نه ایجاد مهارت ترجمه.

۹) به منظور وادار نمودن زبان آموز به برخی فعالیتهای خودآموز و استفاده از فرهنگ لغت، از گذاشتن تکیه واژه (ударение) بر روی واژه ها و گاهها استفاده از نوشتار حرف ґ خودداری شده جز در مواردی که استفاده از تکیه واژه و نوشتار حرف ґ در آنها از اهمیت خاصی برخوردار بوده است.

۱۰) استفاده از علامت * در کنار برخی از کلمات یا عبارات بیانگر نادرست بودن موارد مذکور است.

۱۱) هدف اصلی این کتاب پوشش حجم یک درس ۴ واحدی در نظام آموزش دانشگاهی است. در عین حال، به منظور ایجاد سهولت در امر آموزش، حجم موضوعات مطرح شده و تمرینها

در حدی است که به مدرّس این امکان را می دهد تا بخشهایی از کتاب را به عنوان کار مستقل و خود آموز در اختیار زبان آموز بگذارد.

کتاب از سه فصل تشکیل شده است: فصل اول شامل قواعد مربوط به ساخت شکل‌های مختلف افعال کامل و افعال غیر کامل و همچنین اصول کاربرد آنها در گفتار و نوشتار است. در فصل دوم مسائل مرتبط با کاربرد نمود فعل در شکل مصدری بحث و بررسی می شود. فصل سوم به بررسی کاربرد نمود فعل در ارتباط با افعال حرکتی می پردازد. مطالب هر فصل در قالب چند پاراگراف ارائه شده اند. تمام متن‌ها، جدول‌ها و تمرین‌های کتاب با شماره مشخص شده اند. در بخش پایانی کتاب، کلید تمرین‌ها و فهرست منابع چاپی و اینترنتی ارائه شده اند.

سید حسن زهرایی

مارینا یوریونا سیدوروا